

ЗАКОН за лечебните растения

(Обн. ДВ бр. 29 от 2000 г., изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г., изм. ДВ бр. 30/2006 г.)

Глава първа

ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. (1) Този закон урежда управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки.

(2) Разпоредбите на закона се прилагат за лечебните растения по списък съгласно приложението, независимо от собствеността им.

Чл. 2. Разпоредбите на закона не се прилагат за:

1. използването на билките за лечебни и профилактични цели;
2. дейността на лицата, които използват със или без преработване билките за производство на лекарствени средства, храни и козметика, с изключение на отчитането на изкупените, реализираните и намиращите се на склад билки.

Чл. 3. Проучването, разработването, добивът и използването на лечебните растения на континенталния шелф и в изключителната икономическа зона се уреждат съгласно изискванията на Закона за концесиите.

Чл. 4. Лечебните растения са природен ресурс, за ползването на които се заплащат такси по реда на този закон.

Глава втора

ОПАЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Чл. 5. (1) Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естествения растителен генетичен фон със сегашна или бъдеща ценност.

(2) Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси.

(3) Опазването включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете.

(4) Увреждането на лечебните растения е такова изменение на популациите им, при което се влошават биологичните им показатели или се затруднява естественото им възстановяване.

(5) Унищожаването е такова увреждане, което води до загиване на популацията.

Чл. 6. Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популациите.

Чл. 7. (1) Собствениците на земи, гори, води или водни обекти, в които има находища на лечебни растения, са длъжни да прилагат мерките за опазване на лечебните растения, предвидени от съответните планове, програми и проекти по чл. 50, т. 2, 3 и 4.

(2) При увреждане на местообитанията или популациите на лечебните растения, които се ползват като източник на билки, собственикът е длъжен да предприеме необходимите мерки за възстановяване условията на средата, съответно за възстановяване на популацията.

(3) В случаите по ал. 2, както и когато плановете, програмите и проектите не съдържат необходимите предвиждания за опазване на лечебните растения или когато условията на средата са се променили съществено, собственикът депозира писмено искане пред

съответната регионална инспекция по околната среда и водите за определяне на мерките.

(4) Искането по ал. 3 е основание за издаване на предписание от инспекцията относно:

1. възстановяването на светлинния, топлинния или водния режим на местообитанието;
2. осъществяването на определен вид обработка и подхранване на почвата, напояване, подсяване или мерки за ограничаване разпространението на нежелани растителни видове;
3. определяне на режим за ползване на находището.

Чл. 8. Когато обектът или дейността - предмет на концесията, са различни от обекта по чл. 3, концесионерът има задълженията по чл. 7, ал. 1 и 2, когато в договора за концесия е включено правото му на ползване на лечебни растения, или задълженията по чл. 7, ал. 1, когато лечебните растения са изключени от особеното право на ползване.

Чл. 9. Забранява се ползването на лечебните растения по начини и със средства, които водят до увреждане на находищата им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие, както и в нарушение на наредбата по чл. 27.

Чл. 10. (1) Отделни видове диворастящи лечебни растения се поставят под специален режим на опазване и ползване, когато биологичното разнообразие или ресурсите им проявяват трайна тенденция към намаляване или има опасност от появяването на такава тенденция.

(2) Специалният режим се определи ежегодно до 10 февруари със заповед на министъра на околната среда и водите, която се обнародва в „Държавен вестник“.

(3) Специалният режим обхваща:

1. забрана за събиране на билки за определен период от естествените находища на видовете от територията на цялата страна, отделни райони или единични находища;
2. определяне на годишно допустимо за събиране количество билки по райони или находища;
3. разработване и прилагане на мерки за възстановяване на популациите и на техните местообитания.

(4) Определените в заповедта по ал. 2 количества билки се разпределят от регионалните инспекции по околната среда и водите между билкозаготвителите от района на инспекцията.

(5) Разпределянето по ал. 4 се извършва със заповед на директора на регионалната инспекция по околната среда и водите въз основа на заповед на министъра на околната среда и водите за условията и реда за разпределение на количествата билки, която се обнародва в „Държавен вестник“.

Чл. 11. Събирането на генетичен материал от естествени находища на лечебни растения под специален режим с цел култивиране се разрешава със заповед на министъра на околната среда и водите.

Чл. 12. Забранява се събирането, изкупуването, първичната обработка и търговията с билки от лечебни растения под специален режим на опазване и ползване в нарушение на заповедта по чл. 10, ал. 2.

Чл. 13. Билките, събрани от лечебни растения под специален режим, се придружават до крайния потребител със следните документи:

1. заповед на директора на регионалната инспекция по околната среда и водите по чл. 10, ал. 5, когато билките са събрани от естествените им находища;
2. удостоверение, издадено от общината, когато билките са събрани от култивирани лечебни растения;
3. разрешителното за ползване на билки по чл. 21, ал. 2.

Чл. 14. (1) Видовете растения, обявени за защитени по друг закон и попадащи в списъка по приложението, се опазват съобразно разпоредбите на този закон.

(2) За диворастящите защитени лечебни растения се забранява:

1. сеченето, брането, късането, изкореняването, хербаризирането независимо от тяхното състояние и фаза на развитие;
2. унищожаването и увреждането на находищата им;
3. притежаването, пренасянето, търговията и изнасянето зад граница в свежо или изсушено състояние на цели растения или на части от тях;
4. събирането на семена, луковици, коренища и други репродуктивни органи.

(3) За защитените лечебни растения се допускат изключения по ал. 2, т. 1, 3 и 4 със заповед на министъра на околната среда и водите, когато екземплярите са предназначени за:

1. проучвания от научни институции, създаване и попълване на колекции към природонаучни музеи, висши учебни заведения, ботанически градини и дендрариуми;
2. създаване на насаждения за култивирано отглеждане;
3. възстановяване на нарушени популации в естествената им среда или за повторното им въвеждане в природата.

(4) Условието и редът за издаване на заповедта по ал. 3 се уреждат с наредба на министъра на околната среда и водите.

Чл. 15. (1) За опазване на биологичното разнообразие от лечебни растения в защитените територии и на естествените процеси във включващите ги екосистеми се спазват следните изисквания:

1. в резерватите се забраняват всякакви дейности, свързани с лечебните растения, с изключение на събирането на семенен материал и лечебни растения с научна цел или за възстановяването им на други места в природата, в количества, по начини и във време, изключващи нарушения на екосистемите;

2. в националните паркове се забраняват:

а) събирането на билки и диворастящи плодове от растения по списъка съгласно приложението от местата, определени с плановете за управление и проектите по Закона за защитените територии;

б) намесата в биологичното разнообразие от лечебни растения, включително внасянето на неприсъщи за района видове лечебни растения;

в) събирането на редки, ендемични, реликтни и защитени видове лечебни растения;

г) други дейности, свързани с лечебните растения, определени със заповедта за обявяване на защитената територия или с плана за управление;

3. при управлението на природните забележителности се предвиждат мерки за опазване на лечебните растения, чиито находища са на тяхна територия, в допълнение към мерките за опазване, укрепване и възстановяване на природните забележителности;

4. в поддържаните резервати се забраняват всякакви дейности, свързани с лечебните растения, с изключение на дейности за поддържане и възстановяване на популациите и местообитанията им, съобразно плана за управление, както и събирането на семенен материал и лечебни растения с научна цел или за възстановяването им на други места;

5. в природните паркове се забраняват дейностите по ал. 1, т. 2, букви „б“, „в“ и „г“;

6. в защитените местности по отношение на лечебните растения се забранява:

а) извършване на дейности, противоречащи на изискванията за опазване, поддържане или възстановяване на популациите и условията в местообитанията им;

б) ползването им, когато това е определено със заповедта за обявяването на защитената територия.

(2) Изключенията по ал. 1, т. 1 и 4 се уреждат със заповед на министъра на околната среда и водите за всеки конкретен случай.

(3) За опазване на лечебните растения в защитените територии се спазват изискванията на чл. 16, ал. 2, 3 и 4 и чл. 17, ал. 1.

Чл. 16. (1) За опазване на лечебните растения в земите и горите от горския фонд се определят превантивни и текущи мерки въз основа на дългосрочни и краткосрочни предвиждания.

(2) Мерките по ал. 1 включват поддържане на почвите, светлинния, топлинния и водния режим в местообитанията на лечебните растения, както и дейности и режими за осигуряване на добро жизнено състояние и възстановяване на популациите и ресурсите от лечебни растения.

(3) За приоритетни типове природни местообитания и видове лечебни растения, включително редки или изчезващи, за отделни райони или находища се разработват и прилагат съответни биологични, химични, физикомеханични и интегрирани методи и средства за опазване.

(4) Забранява се пашата на селскостопански животни в гори и земи от горския фонд, когато тази дейност противоречи на предвижданията за опазване на определени видове лечебни растения.

Чл. 17. (1) За опазване на лечебните растения в земеделските земи:

1. на собствениците и ползвателите на земеделски земи се предоставя наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения във всяка община;

2. при промяна на предназначението на земеделските земи за неземеделски нужди в докладите за оценка на въздействието върху околната среда или в становището на регионалната инспекция по околната среда и водите, когато не се изисква оценка на въздействието върху околната среда, се посочва въздействието на обекта или дейността върху състоянието и развитието на лечебните растения.

(2) За лечебните растения в земеделските земи се спазват изискванията по чл. 16, ал. 1, 2, 3 и 4.

Чл. 18. За опазване на лечебните растения в строителните граници на населените места устройствените схеми и планове включват изисквания за осигуряване опазването на лечебните растения от увреждане и унищожаване.

Чл. 19. (1) За опазването на лечебните растения във водите и водните обекти включените в плановете за управление на речните басейни изисквания за количеството и качеството на водите отчитат и данните от наблюдението и оценката на лечебните растения.

(2) Изискванията по ал. 1 се прилагат и при издаване на разрешителни за водоползване или ползване на води или водни обекти, съответно при изграждане и експлоатация на водно-стопански системи и съоръжения.

Глава трета

ПОЛЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Раздел I

Общи разпоредби

Чл. 20. (1) Ползването на лечебните растения е ползването на техните ресурси и включва:

1. събирането на билки от диворастящи и култивирани лечебни растения;

2. придобиването на билки за първична обработка или преработка;

3. събирането на генетичен материал от диворастящи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

(2) Получаването на генетичен материал от култивираните лечебни растения се урежда от Закона за посевния и посадъчния материал и от Закона за закрила на новите сортове растения и породи животни.

Чл. 21. (1) Събирането на билки от естествените находища на лечебни растения се извършва съобразно изискванията на този закон, както и съобразно предвижданията на съответните планове, програми и проекти по раздел II на глава четвърта.

(2) Ползването на лечебните растения по чл. 20, ал. 1, т. 1 и 3, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на разрешително за ползване, издадено по реда на този закон.

(3) Разрешително по ал. 2 не се изисква при събиране на билки за лични нужди от земи, гори и водни обекти - държавна и общинска собственост.

(4) Разрешително не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собственици или ползватели на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината.

Чл. 22. Разрешително за ползване на лечебните растения се издава от:

1. директора на държавното лесничество - когато ползването е от земи и гори от горския фонд, както следва:

а) за горите от Държавния горски фонд - след заплащане на такса в лесничеството;

б) за горите - общинска собственост - след заплащане на такса в общината;
в) за горите - частна собственост, позволятелно се издава на собственика без заплащане на такса с възможност за преотстъпването му на трети лица - възмездно или безвъзмездно, при свободно договаряне и след регистрирането му в държавното лесничество;

2. от кмета на общината, когато ползването е от:

а) земеделски земи от поземления фонд и включените в строителните граници на населените места - общинска собственост, след заплащане на такса в общината;

б) териториите и акваториите в строителните граници на населените места общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в общината;

в) територии и акватории извън горския фонд - частна собственост, позволятелно се издава на собственика по реда на т. 1, буква „в“;

3. от областния управител, когато ползването е от земеделските земи, води и водни обекти държавна собственост, в границите на населените места и в поземления фонд, след заплащане на такса в областната администрация;

4. от директора на дирекцията на националния парк, когато ползването е от териториите и акваториите на националните паркове, след заплащане на такса в съответната дирекция.

Чл. 23. (1) За събиране на билки и генетичен материал от диворастващи и култивирани от общината лечебни растения лицата заплащат такси за ползване.

(2) Заплатените такси не се връщат, когато ползването не е осъществено или е прекратено преди срока, определен в позволятелното за ползване, и е по вина на ползвателя.

(3) Заплатените такси се връщат, когато ползването не е осъществено или е прекратено преди срока, определен в позволятелното за ползване, и е по вина на органите, определени по чл. 22, и в случаите на непреодолима сила по смисъла на Търговския закон.

Чл. 24. (1) Таксите за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти държавна собственост, се определят с тарифа, одобрена от Министерския съвет.

(2) Таксите за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост, се определят от съответните общински съвети в размер не по-голям от размера на таксите по ал. 1.

Чл. 25. (1) Таксите по чл. 23, ал. 1 постъпват във:

1. Националния фонд "Българска гора", когато ползването е от находища, намиращи се в земи, гори, води и водни обекти в държавния горски фонд;

2. Националния фонд за опазване на околната среда, когато ползването е от находища на територията на националните паркове;

3. съответния общински фонд за опазване на околната среда, когато ползването е от находища, намиращи се в общински гори, земи, води и водни обекти в населените места, в горския и в поземления фонд;

4. държавния бюджет, когато ползването е от находища, намиращи се в земеделски земи, води и водни обекти държавна собственост, в границите на населените места и в поземления фонд.

(2) Таксите по чл. 23, ал. 1 се изразходват за:

1. плановете документа по чл. 50;

2. дейности по поддържането и възстановяването на лечебни растения и техните находища;

3. научни изследвания и наблюдение на лечебните растения;

4. (Изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г.) изграждане и поддържане на специализираните карта, регистър и информационна система за лечебните растения;

5. култивиране и преработка на лечебните растения;

6. обучение, издавано на образователни материали, провеждане на конференции по лечебни растения;

7. други дейности, свързани с управлението и контрола по този закон.

Чл. 26. Позволятелното за ползване се издава на физическо лице, което събира билки за продажба или за първична обработка или генетичен материал от лечебни растения, и определи:

1. вида на ползването;

2. разрешеното количество билки или генетичен материал по видове морфологични части;

3. района или конкретното находище;

4. начина на ползване.

Чл. 27. Начинът на ползване се определя с наредба за правилата и изискванията за събиране на билки или генетичен материал от лечебни растения, издадена от министъра на околната среда и водите.

Чл. 28. Забранява се издаването на позволителни за ползване в нарушение на предвижданията на съответните планове, програми и проекти и на специалния режим по чл. 10, ал. 1.

Чл. 29. (1) Изкупуването и/или първичната обработка на билки се извършва в билкозаготвителни пунктове.

(2) Съхраняването на изсушени билки се извършва в складове за билки.

(3) Изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, се определят с наредба на министъра на здравеопазването и на министъра на околната среда и водите.

Чл. 30. (1) Първичната обработка на билките включва тяхното изсушаване, оситняване, обезпращаване, обеззаразяване и балиране.

(2) Минималната първична обработка в билкозаготвителния пункт е изсушаване на билките.

Чл. 31. (1) Билкозаготвителят е лице, което изкупува събрани билки и/или извършва първичната им обработка.

(2) Билкозаготвителят е длъжен:

1. да уведоми съответната регионална инспекция по околната среда и водите за организираните от него билкозаготвителни пунктове и складове за билки до започване на дейността в тях;

2. да води книга за изкупените, реализираните и наличните количества билки, регистрирана в регионалната инспекция по околната среда и водите;

3. да осигурява достъп на контролните органи по този закон за проверка на наличните или намиращите се в процес на първична обработка билки и на необходимата документация;

4. до 31 януари да представя в съответната регионална инспекция по околната среда и водите обобщена информация за изкупените, обработените и реализираните през предходната година билки, както и за складовите наличности.

Чл. 32. (1) Изкупуването на неподложени на първична обработка билки може да се извършва и от лица, различни от билкозаготвителите, за нуждите на производства, за които са необходими билки в необработен вид.

(2) Лицата по ал. 1, както и тези, които съхраняват билки в складове за билки, са длъжни да спазват изискванията на чл. 31, ал. 2.

(3) Билковите аптеки и търговците от фармацевтичната, парфюмерийната, козметичната и хранителната промишленост, които са закупили билки при осъществяване на дейността си, са длъжни да спазват изискванията на чл. 31, ал. 2, т. 4.

Чл. 33. Изкупените свежи или първично обработени билки се придружават от документите по чл. 13, т. 2 и 3.

Раздел II

Ред за издаване на позволително за ползване

Чл. 34. Лицата, които кандидатстват за позволително, подават до органите по чл. 22 заявление, което съдържа:

1. името, местожителството и данните от личната карта на заявителя;

2. вида и количеството на ползването;

3. района на събирането.

Чл. 35. Органите по чл. 22 издават позволителното в еднодневен срок от постъпването на заявлението, освен когато за определянето на разрешеното количество се изискват допълнителни справки, но не по-късно от 5 дни от постъпването на заявлението.

Чл. 36. Позволителните за ползване се издават по реда на постъпването на заявленията.

Чл. 37. (1) За определяне на количеството органите по чл. 22 отчитат предвижданията на плановите документи по този закон, включително на документите в проектна фаза. (2) Когато документите по ал. 1 не са влезли в сила или проектите не са разработени, размерът на разрешеното количество се определя от органите по чл. 22.

Чл. 38. Органът по чл. 22 отказва издаването на позволително при изчерпване на количествата лечебни растения, определени от плановите документи, като се мотивира писмено в срока по чл. 35.

Чл. 39. Издаденото по реда на предходните членове позволително, както и отказът по чл. 38, могат да се обжалват от заинтересуваните лица по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Чл. 40. Изменение на позволителното може да се извършва само от органа, които го е издал, когато титулярът изрази желание да бъдат променени видът, количеството или районът на събиране.

Чл. 41. (1) Органът по чл. 22 отнема позволителното за ползване със заповед, когато от дейността на титуляра на позволителното за ползване е настъпило увреждане или унищожаване на находищата на лечебни растения.

(2) Заповедта по ал. 1 се обжалва по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Глава четвърта

УПРАВЛЕНИЕ

Раздел I

Правомощия на органите на изпълнителната власт

Чл. 42. (1) Управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения се осъществява от:

1. министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и горите;
2. областните управители;
3. кметовете на общините;
4. директорите на дирекциите на националните паркове;
5. ръководителя на Националното управление по горите към Министерството на земеделието и горите.

(2) Управлението на дейностите по култивиране на лечебните растения се осъществява от:

1. министъра на земеделието и горите;
2. кметовете на общините.

Чл. 43. (1) Министърът на околната среда и водите ръководи и координира разработването и провеждането на държавната политика по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително интегрирането и в секторните политики. (2) За осъществяване на дейността си по ал. 1 министърът на околната среда и водите според своите правомощия:

1. ръководи разработването на Националната стратегия за лечебните растения и я внася за приемане от Министерския съвет;
2. координира контролните функции на органите на изпълнителната власт по отношение на лечебните растения;
3. организира системата за наблюдение и оценка на диворастящите лечебни растения по отношение на състоянието и ползването им;
4. (Изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г.) организира набирането, поддържането в актуално състояние и предоставянето на данни за лечебните растения съгласно чл. 32, ал. 1, т. 1 от Закона за кадастъра и имотния регистър и създава, и поддържа специализирани карта, регистър и информационна система за тях

5. съвместно с министъра на земеделието и горите предлага за одобряване от Министерския съвет тарифи за такси за ползване на диворастящи лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти държавна собственост;

6. определя лечебните растения под специален режим на опазване и ползване.

(3) За подпомагане дейността на министъра на околната среда и водите се създава Консултативно-експертен съвет за лечебните растения.

(4) Консултативно-експертният съвет изпълнява функциите на държавно-обществен орган в областта на лечебните растения и включва представители на Министерството на околната среда и водите, Министерството на земеделието и горите, Министерството на здравеопазването, Българската академия на науките, неправителствени организации, Националното сдружение на общините, браншови и научни организации и др.

(5) Министърът на околната среда и водите издава правилник за устройството и дейността на Консултативно-експертния съвет за лечебните растения.

Чл.44. (1) Министърът на земеделието и горите ръководи култивирането, селекцията и растителната защита на лечебните растения, както и устойчивото им ползване на територията на горския и поземления фонд.

(2) За осъществяване на дейността си по ал. 1 министърът:

1. определя политиката по опазване и ползване на лечебните растения извън строителните граници на населените места в съответствие с националната стратегия по чл. 50, т. 1;

2. ръководи и координира дейностите, свързани с култивиране на лечебните растения, като организира:

а) селекция, интродукция, сортоподдържане и сортоизпитване;

б) производство и контрол на посевен и посадъчен материал;

в) разработване на екологосъобразни технологии за култивиране;

г) поддържане на колекции и семенни банки в условия извън естествената им среда;

3. стимулира дейности, свързани с култивираното отглеждане на лечебните растения;

4. разрешава вноса и износа на посевен и посадъчен материал от лечебни растения;

5. организира поддържането и възстановяването на лечебните растения в земите, горите, водите и водните обекти държавна собственост.

Чл. 45. (1) Областният управител осигурява съответствие между националната стратегия и общинските програми за опазване на околната среда по отношение на лечебните растения.

(2) За целта по ал. 1 областният управител:

1. координира разработването на общинските програми по ал. 1;

2. отговаря за опазването на диворастящите лечебни растения в земите от поземления фонд държавна собственост, и издава позволителни за ползването на лечебните растения.

Чл. 46. Кметът на общината ръководи изпълнителната дейност на общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

1. организира изпълнението на дейностите по отношение на лечебните растения, включени в общинската програма за опазване на околната среда;

2. издава позволителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти общинска собственост;

3. издава удостоверения за билките от култивираните лечебни растения;

4. (Изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г.) предоставя на министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях;

Чл. 47. Директорът на дирекцията на националния парк:

1. организира охраната на лечебните растения на територията на парка и контролира ползването и възпроизводството им;

2. издава позволителни за ползване на лечебни растения на територията на парка;

3. предоставя на министъра на околната среда и водите информация по чл. 46, т. 4.

Чл. 48. Ръководителят на Националното управление по горите към Министерството на земеделието и горите:

1. контролира ползването и възпроизводството на лечебните растения в горския фонд;

2. предвижда и организира дейности по опазването и охраната на лечебните растения в горския фонд;

3. предоставя на министъра на околната среда и водите информация по чл. 46, т. 4.

Чл. 49. Директорът на държавното лесничество:

1. организира охраната на лечебните растения в държавния и общинския горски фонд на територията на лесничеството;
2. издава позволителни за ползване на лечебни растения от държавния и общинския горски фонд на територията на лесничеството.

Раздел II

Планови документи за опазване и ползване на лечебните растения

Чл. 50. За опазване и устойчиво ползване на лечебните растения се разработват:

1. Национална стратегия за лечебните растения - от министъра на околната среда и водите;
2. раздел „Лечебни растения“ към плановете за управление съгласно Закона за защитените територии - по задание от министъра на околната среда и водите;
3. раздел „Лечебни растения“ към общинската програма за опазване на околната среда - от кмета на съответната община;
4. раздел „Лечебни растения“ към лесоустройствените проекти, планове и програми съгласно Закона за горите - от ръководителя на Националното управление по горите към Министерството на земеделието и горите.

Чл. 51. Националната стратегия за лечебните растения съдържа:

1. характеристика и анализ на:
  - а) състоянието на лечебните растения в страната по отношение на разпространение, генетичен фонд, ресурси, условия в местообитанията, опазване на екосистемите и естествените местообитания, степен на използване, възобновяване;
  - б) факторите, оказващи влияние на екосистемите, популациите, генетичния фонд, ресурсите на лечебните растения;
  - в) ресурсите от лечебни растения с информацията относно тяхната сегашна или бъдеща ценност;
2. прогноза за:
  - а) количествените и качествените характеристики на лечебните растения и на ресурсите им;
  - б) ползването на лечебните растения;
3. стратегически решения относно:
  - а) направленията за постигане на устойчиво развитие на лечебните растения;
  - б) целите и показателите за достигане по отношение на ресурсите и разнообразието, задачите и дейностите по етапи и приоритет, начините за постигане на поставените цели, в т. ч. за въздействие върху неблагоприятните фактори в естествената среда на лечебните растения;
  - в) финансови и други ресурси за постигане на целите по т. 3, буква „б“.

Чл. 52. Националната стратегия формулира изисквания към политиката, плановете и програмите на стопански сектори или дейности, за да се осигури опазването на естествените местообитания, биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси в естествената им среда.

Чл. 53. Националната стратегия се разработва за срок 20 години и се актуализира на всеки 5 години.

Чл. 54. Националната стратегия се приема от Министерския съвет с решение.

Чл. 55. Раздел „Лечебни растения“ по чл. 50, т. 2, 3 и 4 съдържа:

1. описание на местоположението на естествените находища на лечебните растения, условията в местообитанията, количеството и състоянието на ресурсите;
2. анализ на дейностите за опазване на екосистемите, включващи лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване и опазване на ресурсите;
3. приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения, включително на редки или застрашени от изчезване видове;
4. избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях;
5. предложения за разработване на местни нормативни актове за начините на земеползване съобразно изискванията на нормативните актове и плановете документи от по-висока степен.

Раздел III

Система за наблюдение и оценка на лечебните растения.

Специализирани карта и регистър

(Заглавие изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г.)

Чл. 56. (1) За диворастящите лечебни растения се организира и прилага система за дългосрочно наблюдение и оценка на състоянието на техните популации и ресурси и върху ползването им с цел своевременно идентифициране на негативните процеси, прогнозиране на тяхното развитие, предотвратяване на вредните последици и определяне ефективността на мерките за опазване на лечебните растения.

(2) Наблюдението и оценката по ал. 1 се организират от Министерството на околната среда и водите и представляват неразделна част от Националната автоматизирана система за екологичен мониторинг (НАСЕМ).

(3) Държавните и местните органи, съобразно правомощията си и функциите на съответните администрации, са длъжни да предоставят данни на Министерството на околната среда и водите за целта на наблюдението и оценката по ал. 1.

(4) Министърът на околната среда и водите издава:

1. методика за извършване на наблюдение и оценка на популациите от лечебни растения;

2. наредба за експлоатацията, поддържането, комуникационното осигуряване и информационното обслужване на лабораторната мрежа за провеждане на изследванията на растителен материал.

Чл. 57. (Изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г.) (1) Специализираните карта и регистър на лечебните растения осигуряват данни за местоположение, граници, размери, собственост на находищата, състояние на лечебните растения, количествени запаси и степен на ползване на ресурсите им.

(2) Картата и регистърът по ал. 1 са публ ич-ни и се водят за осигуряване на опазването и устойчивото ползване на лечебните растения.

(3) При създаването и поддържането на специализираните карта и регистър се използват данни от раздел „Лечебни растения“ към плановете, програмите и проектите по чл. 50, т. 2, 3 и 4, както и от наблюдението и оценката по чл. 56.

(4) Регионалните инспекции по околната среда и водите и дирекциите на националните паркове създават и поддържат за контролираната от тях територия специализирани карта и регистър на лечебните растения, данните от които се обобщават и систематизират от Министерството на околната среда и водите.

(5) Съдържанието на специализираните карта и регистър на лечебните растения и условията и редът за създаването и поддържането им се определят с наредба на министъра на околната среда и водите и министъра на регионалното развитие и благоустройството.

(6) Лицата ползват данни от специализираните карта и регистър на лечебните растения срещу заплащане на такса по тарифа, одобрена от Министерския съвет.

(7) Условията и редът за предоставяне на специализираните данни от картата и регистъра по ал. 1 се определят с наредба на министъра на околната среда и водите.

Глава пета

КОНТРОЛ

Чл. 58. Министърът на околната среда и водите контролира:

1. провеждането на държавната политика за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения;

2. състоянието на генетичния фонд на лечебните растения на територията на страната и устойчивото им ползване;

3. въвеждането в природата на чужди видове лечебни растения.

Чл. 59. Регионалните инспекции по околната среда и водите контролират:

1. изпълнението на предвижданията на плановите документи по чл. 50;
2. спазването на специалния режим по чл. 10, ал. 1;
3. дейността на билкозаготвители в билкозаготвителните пунктове и складовете за билки;
4. вида и количествата на билките за преработване;
5. опазването на находищата и ползването на лечебните растения;
6. лицата, които събират билки или генетичен материал, по отношение на вида и количеството, както и начините и средствата за събиране.

Чл. 60. Министърът на земеделието и горите контролира посевния и посадъчния материал от лечебни растения.

Чл. 61. Областният управител контролира ползването на лечебните растения в земите, водите и водните обекти в поземления фонд държавна собственост.

Чл. 62. Кметът на общината контролира ползването на лечебните растения в земите, водите и водните обекти - общинска собственост, в поземления фонд и в населените места.

Чл. 63. Директорът на дирекция на национален парк контролира:

1. изпълнението на плановете за управление, отнасящи се до лечебните растения;
2. ползването на лечебните растения на територията на националния парк.

Чл. 64. Държавното лесничество контролира ползването и възпроизводството на лечебните растения в горския фонд.

Глава шеста

АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНА ОТГОВОРНОСТ

Чл. 65. (1) Които в нарушение на разпоредбите на чл. 7, ал. 1 и 2 не прилага мерките за опазване на лечебните растения, когато това се изисква от съответните плановете, програми и проекти, се наказва с глоба до 1000 лв., съответно с имуществена санкция до 3000 лв.

(2) Наказанието по ал. 1 се налага и на лице, което не изпълнява предписанията на регионалната инспекция по околната среда и водите за опазване на лечебните растения.

Чл. 66. Които в нарушение на разпоредбата на чл. 12 събира, изкупува, извършва първична обработка и търговия с билки от лечебни растения под специален режим на опазване и ползване и в нарушение на заповедта по чл. 10, ал. 2, се наказва с глоба до 3000 лв.

Чл. 67. (1) Които наруши изискването по чл. 14, ал. 2, т. 1, като сече, бере, къса, изкоренява, хербаризира защитени лечебни растения, независимо от тяхното състояние и фаза на развитие, се наказва с глоба до 3000 лв.

(2) Които в нарушение на разпоредбата на чл. 14, ал. 2, т. 2 унищожават и увреждат находищата на защитените лечебни растения, се наказва с глоба до 7000 лв., съответно с имуществена санкция до 10 000 лв.

(3) Които, като не спазват изискванията на чл. 14, ал. 2, т. 3, притежават, пренасят или изнасят зад граница в свежо или изсушено състояние цели защитени растения или части от тях, се наказва с глоба до 3000 лв., съответно с имуществена санкция до 5000 лв.

(4) Които събират семена, луковици, коренища и други репродуктивни органи от защитени растения, като нарушават разпоредбата на чл. 14, ал. 2, т. 4, се наказва с глоба до 3000 лв.

Чл. 68. Които в нарушение на разпоредбата на чл. 14, ал. 3 създават или попълват колекции от защитени растения, създават насаждения за култивирано отглеждане, възстановяват нарушени популации в естествената им среда или извършват повторното им въвеждане в природата без заповед на министъра на околната среда и водите или в нарушение на условията и изискванията, предвидени в нея, се наказва с глоба до 2000 лв., съответно с имуществена санкция до 6000 лв.

Чл. 69. (1) Който наруши изискването на чл. 15, ал. 1, т. 1 и 4, като извършва дейности, свързани с лечебните растения в резерватите и поддържаните резервати, без да има писмена заповед на министъра на околната среда и водите или в нарушение на

условията и изискванията, предвидени в нея, се наказва с глоба до 3000 лв., съответно с имуществена санкция до 6000 лв.

(2) Които наруши разпоредбата на чл. 15, ал. 1, т. 2, като внася в националните паркове неприсъщи за района видове, събира билки и диворастящи плодове, когато са от растения, включени в списъка по приложението, от места, различни от определените по реда на Закона за защитените територии, както и когато събира редки, ендемични, реликтни и защитени видове лечебни растения и извършва забранени в заповедта за обявяване на защитената територия или в плана за управление дейности, се наказва с глоба до 2000 лв., съответно с имуществена санкция до 5000 лв.

(3) Които нарушава забраната по чл. 15, ал. 1, т. 5, като внася в природните паркове неприсъщи за района растителни видове лечебни растения, събира редки, ендемични, реликтни и защитени видове лечебни растения или извършва други дейности, свързани с лечебните растения, забранени със заповедта за обявяване на защитената територия или с плана за управлението, се наказва с глоба до 2000 лв. или с имуществена санкция до 5000 лв.

(4) Който в нарушение на разпоредбата на чл. 15, ал. 1, т. 6 извършва дейности, свързани с лечебните растения, като не спазва изискванията, определени с режима на защитената местност или на плана за управление, се наказва с глоба до 2000 лв. или с имуществена санкция до 5000 лв.

Чл. 70. Който в нарушение на разпоредбите по чл. 16, ал. 4 извършва паша извън районите или местата, определени от лесоустройствените проекти, се наказва с глоба до 1000 лв. Същото наказание се налага и за пашата в защитените територии съгласно изискванията на чл. 15, ал. 3 и за пашата в земеделските земи съгласно изискванията на чл. 17, ал. 2.

Чл. 71. (1) Длъжностно лице, което издаде позволително в нарушение на чл. 28, като не спазва предвижданията на съответните планове, програми и проекти, както и разпоредбите на заповедта за специалния режим на опазване и ползване по чл. 10, ал. 1, се наказва с глоба до 5000 лв.

(2) Длъжностно лице, което издаде позволително за ползване на защитени лечебни растения в нарушение на чл. 14, ал. 2 и 3, се наказва с глоба до 7000 лв.

Чл. 72. Който в нарушение на чл. 21, ал. 2 ползва лечебни растения за стопанска дейност без позволително, се наказва с глоба до 5000 лв.

Чл. 73. Който ползва лечебните растения по начини и със средства, който водят до увреждане на находищата им, до намаляване на техните ресурси, до затруднено възобновяване на популациите им или до намаляване на тяхното биологично разнообразие или в нарушение на разпоредбите на наредбата по чл. 27, се наказва с глоба до 3000 лв., съответно с имуществена санкция до 5000 лв.

Чл. 74. Който в нарушение на чл. 31, ал. 2 не уведоми регионалната инспекция по околната среда и водите за организираните от него билкозаготвителни пунктове, не води книгата за изкупените, реализираните и наличните количества билки, не осигурява достъп на контролните органи до наличните или намиращите се в процес на първична обработка билки, както и при поискване не предостави обобщена информация на инспекцията за изкупените и наличните количества билки, се наказва с глоба до 1000 лв. или с имуществена санкция до 2500 лв.

Чл. 75. Лицата, които в нарушение на чл. 32 не предоставят обобщена информация пред регионалната инспекция по околната среда и водите за изкупените, реализираните и намиращите се на склад билки, се наказват с имуществена санкция до 5000 лв.

Чл. 76. Длъжностно лице, предоставило на трети лица информация, събрана по реда на чл. 74, представляваща търговска или фирмена тайна, се наказва с глоба до 5000 лв., освен ако не подлежи на по-тежко наказание.

Чл. 77. (1) Нарушенията по този закон се установяват с актове на длъжностни лица, упълномощени от органите по чл. 42, ал. 1, съобразно техните правомощия.

(2) Наказателните постановления се издават от лицата по чл. 42, ал. 1 или от упълномощени от тях длъжностни лица.

Чл. 78. Установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изменението на наказателните постановления се извършва по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

ДОПЪЛНИТЕЛНА РАЗПОРЕДБА

§ 1. По смисъла на този закон:

1. „Лечебни растения“ са тези, които могат да бъдат използвани за получаване на билки.
2. „Билки“ са отделни морфологични растителни части или цели растения, както и плодове и семена от тях, които в свежо или изсушено състояние са предназначени за лечебни и профилактични цели, за производство на лекарствени средства, за хранителни, козметични и технически цели.
3. „Естествено находище“ е местообитание заедно с популация от диворастящи лечебни растения.
4. „Естествено местообитание“ е пространствено ограничена територия, включваща всички компоненти на неживата и живата природа, които със своите параметри определят условията за съществуване на природните популации.
5. „Условия на средата“ са всички фактори на неживата и живата природа, характеризиращи местообитанието.
6. „Популация“ е териториално обособена съвкупност от индивиди от един и същи вид, които могат свободно да обменят помежду си генетичен материал.
7. „Устойчиво ползване“ е ползването на лечебните растения в количества, по начини и със средства, които не водят до трайно намаляване на генетичния им или ресурсния потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения.
8. „Генетичен фонд“ е съвкупността от наследствените качества на организмите.
9. „Генетичен материал“ е материал от растителен произход, съдържащ функционални единици на наследственост.
10. „Ресурси от лечебни растения“ е съвкупността от лечебни растения, разгледани като природен продукт, използван от хората за задоволяване на сегашни или потенциални техни нужди.
11. „Режим на ползване на находището“ е система от мерки, включваща периоди на експлоатация и покой за възстановяване на ресурсите от лечебни растения.
12. „Биологично разнообразие“ е многообразието от живите организми от всички типове екосистеми, както и екологичните комплекси, към които те принадлежат, в това число разнообразието в рамките на вида, между видовете и между екосистемите.
13. „Култивирани лечебни растения“ са такива видове, които се отглеждат при контролирани от човека условия.
14. „Приоритетни видове“ са такива лечебни растения, които поради своята биологична или ресурсна ценност се нуждаят от специални мерки за опазване или които са определени като такива по силата на международни споразумения, по които Република България е страна.
15. „Приоритетни типове природни местообитания“ са местообитанията на приоритетни видове лечебни растения или които са определени като такива по силата на международни споразумения, по които Република България е страна.
16. „Морфологични части“ са коренът, коренището, луковичата, грудката, стръкът, листът и цветът на растението.
17. „Начин на ползване“ са указанията относно начина на събиране на билките (изкопаване, откъсване, изрязване, обелване), използваните инструменти и необходимите изисквания за възстановяване на находището.
18. „Вилки за лични нужди“ са количества билки в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва:
  - а) корени, коренища, луковици или грудки - до 1 кг;
  - б) стръкове - до 2 кг;
  - в) листа - до 1 кг;
  - г) кори - до 0,5 кг;
  - д) цветове - до 0,5 кг;
  - е) семена - до 0,1 кг;
  - ж) плодове - до 10 кг;
  - з) пъпки - до 0,5 кг;
  - и) талус - до 1 кг.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 2. Националната стратегия за опазване на лечебните растения се разработва в 3 годишен срок от влизането в сила на закона.

§ 3. (1) Раздел „Лечебни растения“ към документите по чл. 50, т. 2, 3 и 4 се разработва в срок 3 години от влизането в сила на закона.

(2) До разработването на раздела по ал. 1 в срок една година от влизането в сила на закона съответните органи извършват приблизителна оценка на ресурсите и на възможностите за ползване въз основа на теренни изследвания.

(3) Изследванията и оценката по ал. 1 се оформят в предварителен проект на раздела по ал. 1, които се съгласува със съответната регионална инспекция по околната среда и водите.

§ 4. До разработването на раздела по § 3 позволятелните по този закон се издават, като се отчита информацията на предварителния проект по § 3, ал. 3.

§ 5. (Изм. доп. ДВ бр. 23/2002 г.) Специализираните карта и регистър на лечебните растения се организират в срок 5 години от влизането в сила на закона.

§ 6. Регистрирането на съществуващите изкупвателни пунктове в съответната регионална инспекция по околната среда и водите се извършва в срок до 2 месеца от влизането в сила на закона.

§ 7. В Закона за горите (обн., ДВ, бр. 125 от 1997 г.; изм., бр. 79 и 133 от 1998 г. и бр. 26 от 1999 г.) се правят следните изменения и допълнения:

1. В чл. 63:

а) в ал. 1 думите „кори“ и „билки“ се заличават, а след думите „семена“ и „горски плодове“ се добавя „с изключение на такива от лечебни растения“;

б) създава се нова ал. 2:

„(2) Ползването на лечебните растения се урежда от отделен закон.“;

в) досегашните ал. 2, 3 и 4 стават съответно ал. 3, 4 и 5.

2. В чл. 64 думите „борина и кори“ се заменят с „и борина“.

3. В чл. 65, ал. 1 думата „билки“ се заличава, а след думите „горски плодове“ се добавя „с изключение на такива от лечебни растения“.

4. В чл. 93, т. 2 след думата „услуги“ се добавя „включително такси за ползване на диворастящи лечебни растения от държавния горски фонд“.

5. В чл. 95 се създават т. 26, 27 и 28:

„26. дейности по възстановяването, поддържането и култивирането на лечебни растения и техните находища в държавния горски фонд;

27. наблюдение и оценка на лечебните растения в горския фонд;

28. изграждане и поддържане на кадастъра на лечебните растения.“

§ 8. В Закона за защита на природата (обн., ДВ, бр. 47 от 1967 г.; изм., бр. 3 от 1977 г., бр. 39 от 1978 г., бр. 28 от 1982 г., бр. 26 от 1988 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 85 от 1997 г. и бр. 11 и 133 от 1998 г.) се правят следните изменения и допълнения:

1. В чл. 9, ал. 2 думите „билки“ и „ценни билки“ се заличават.

2. Създава се чл. 14а:

„14а. Опазването на защитените лечебни растения се урежда с отделен закон.“

Законът е приет от XXXVIII Народно събрание на 23 март 2000 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание.

За председател на Народното събрание: **Иван Куртев**